

2015, Jaar van de Bodem.

Aftellen voor een heuse landing op Aarde?

Begin februari 1971 beleeft de Amerikaanse astronaut Edgar Mitchell het keerpunt in zijn leven, dat in wezen nog steeds ook in veel anderen resoneert. Als bemanningslid met buitenaardse taken kijkt hij uit een raam van het ruimteschip Apollo 14 dat, cirkelend om zijn as, is begonnen aan de terugweg van een maanreis. Dan ziet hij ineens, schitterend in een langgerekt moment, vanachter de maan en vanuit de diepzwarte open ruimte, in een ragfijne sluier van licht een blauw-witte parel omhoog komen drijven. Een fractie van een ingehouden ademhaling later realiseert hij zich dat deze schoonheid de Aarde is.

Ongepland vormde Mitchell op zijn verre missie een venster waardoor dat ontroerende totaalbeeld van onze thuisplaneet bij de moderne mensheid binnenkwam. Sindsdien staat die bol in de ruimte onuitwisbaar op onze culturele harde schijf geschreven. En ook staat die, gekoesterd door mensenhanden, inmiddels bijna tot vervelens toe op ge-photoshopte plaatjes, logo's en campagnefolders die ons wijzen op de zorg die wij zouden moeten dragen voor wat ons in leven houdt. Mitchell zelf hield aan zijn kippenveldmoment het diepe inzicht over in de eenheid van al het leven, en is daar, eenmaal terug op Aarde, onvermoeibaar handen en voeten aan blijven geven. Wat hij in die flits ook zag was hoe onvolwassen de mensheid zich eigenlijk liep te gedragen, en godzijdank begint dat bij steeds meer zielen te dagen. Nu leef ik zonder krant en televisie en dat levert een hoop tijd op, maar zo blijf ik vooral verschoond van de dagelijkse gigabytes aan voorgebakken informatie over hoe het met de wereld gaat en wat je daarvan moet vinden. Tussen de waan van de dag en de twijfels van het gros der mensheid duiken echter thema's op die lang, veel te lang, gedoemd leken tot de marge. Eén zo'n thema gaat mij extra aan het hart, en dat is de bodem. De bodem - dat fantastische, flinterdunne schilletje van planeet Aarde, dat we zelf ook 'aarde' noemen, en dat we daadwerkelijk in onze handen kunnen houden. Die bodem wordt namelijk vrijwel overal verziekt en vernaggeld, en dat is echt geen nieuws. Maar wèl dat dat nu eindelijk niet meer alleen een linkse hobby is, maar reden voor de VN om 2015 uit te roepen tot het internationale Jaar van de Bodem. Daarmee komt dat schilletje overal op de agenda te staan, en kan er geen bobo met goed fatsoen nog om het belang ervan heen.

Nu komt dat jaar echt geen dag te vroeg, en daarom lopen zich ook in NL allerlei clubjes en initiatieven al langer warm voor een vruchtbaar 2015. Zij vinden elkaar vooral rond voedsel, want de bodem vertegenwoordigt nog diverse andere functies en zorgen, maar de vraag hoe wij als mensheid onszelf in de toekomst kunnen blijven voeden is ons het meest nabij. Trouwens, als we daar niet uitkomen, houdt 't voor ons verder gewoon op. Aan de hand van het voedselthema is het bodemverhaal bovendien vrij helder te vertellen. En dat verhaal luidt dat een gezonde teellaag waarop planten kunnen groeien niet overal op Aarde te vinden is, gemiddeld misschien een meter diep is maar meestal een stuk minder, en eigenlijk bestaat uit de levende 'interface' tussen het pure gesteente eronder en de atmosfeer erboven. In de loop van de evolutie is deze ontstaan door fotosynthese van CO₂ uit de lucht: biomassa die een organische laag bovenop het gesteente ging vormen. Daarin leven miljoenen soorten bacteriën, schimmels, ééncelligen en kleine gewervelde dieren, die voedingsstoffen vasthouden, omzetten en uitwisselen. Dit hoogdiverse pakket bodemleven blijft de groei en bloei van planten ter plekke mogelijk maken. En zonder dat pakket is die levende opperhuid van de Aarde domweg gedoemd om af te sterven en weg te spoelen. Dan blijft alleen het kale gesteente over. Op steeds grotere stukken van de Aarde is dat inmiddels de realiteit, en daar is - ook tot vervelens toe - de grootschalige, industriële agro-

monocultuur in hoge mate debet aan. Kunstmest verstoort de biochemische kringlopen ondergronds, ploegen haalt bodemlagen overhoop en laat organische stof oxideren, zware machines persen lucht voor wortelgroei en midro-organismen uit de bodem, gif is gif, antibiotica zijn dat ook, en monocultuur gaat tegen alle natuurlijke successie in. Nu kunnen vitale, vruchtbare bodems heus wel een stootje hebben. Maar op de langere duur is dit de receptuur voor rampspoed, en daarvan getuigen inmiddels onze eigen maisakkers, die jarenlang door drijfmestinjecties zijn verzuurd, net zo goed als hun grote broers in de Amerikaanse midwest, de vruchtbare delta's in Afrika en Azië en de voormalige graanschuur van Europa - de Oekraïne, waar het Russisch ooit de bodemkundige terminologie verrijkte met de grondsoort 'tsjernoziem': 'zwarte aarde', gekleurd door het torenhoge humusgehalte - dat inmiddels ook alweer geschiedenis is.

Nu zou de mensheid de industriële monocultuur hebben kunnen opzetten als experiment, uit nieuwsgierigheid naar nieuwe technologische mogelijkheden voor de voedselproductie. Maar de krachten achter de verspreiding ervan waren van een andere orde, en nauwelijks grijpbaar, zoals een verschijnsel als het kapitalisme dat ook is. Een kleine eeuw later zijn we helaas als gevolg daarvan haast vergeten hoe voedsel vóór die 'revolutie' ook alweer groeide. Wedden dat het woord 'voedselproductie' bij u het beeld oproept van een tractor op een grote akker? En wie denkt er niet dat er alsmaar van alles nodig is om voedselgewassen te laten groeien? Allerlei inputs van buiten vooral, en vaak ook indrukwekkende apparatuur en specialistische kennis? Dat is het idee van het algemene publiek, dat zich ondanks een respectabele evolutie van voedseljager, -verzamelaar, -teler en -maker tot een onwetende kudde te verleiden consumenten heeft laten kneden. Schokkend genoeg staat hetzelfde beeld echter voorop bij veel boeren en landbouwkundigen. De industriële land- en tuinbouw is onmiskenbaar ons referentiekader voor de productie van voedsel geworden.

Daarom is het Jaar van de Bodem zo belangrijk. In het heersende agro-referentiekader worden organische stof en bodemleven namelijk structureel voor lief genomen - alsof het over nostalgisch geneuzel gaat, en niet over de sleutel tot levende en gezonde bodems. In Nederland, dat zich officieel maar op de borst blijft kloppen als tweede agro-exporteur ter wereld, wordt de waarde van organische stof en humus bij uitstek onderschat - veel meer dan bijvoorbeeld in België. Vermoedelijk is dat omdat Nederland zo plat is, terwijl vrijwel overal elders op de wereld de bodem van de helling af erodeert als daar de bindende kracht van voldoende humus ontbreekt. Verder gaan we er nog steeds van uit dat de opbouw van humus per definitie een kwestie is van een eeuwenlang, autonoom en natuurlijk proces, dat we daarom ook eigenlijk niet noemenswaardig kunnen beïnvloeden. Nu is dát beeld dus echt achterhaald. En als het Jaar van de Bodem iets moet opleveren, dan is het wat mij betreft de notie dat wij mensen de opbouw van levende, humeuze en vruchtbare bodem wel degelijk ter hand kunnen nemen. Dat zullen we sowieso wel moeten, want er is om te beginnen enorm veel te herstellen, en dat kunnen we maar beter zo snel mogelijk gaan doen. Ook belangwekkend: het is in wezen helemaal niet ingewikkeld, en vergt evenmin astronomisch hoge investeringen. Bovendien is organische stof niet zomaar één van die vele stofjes in de bodem, maar verzorgt het juist een heel arsenaal aan meerwaarden en functies. In wezen maakt het alle bestanddelen samen tot bodem. Het bindt bodemdeeltjes aan elkaar, zorgt dat de bodem water vasthoudt, laat lucht in de bodem toe, houdt voedingsstoffen voor plantengroei beschikbaar, dient als voedsel voor het diverse bodemleven, en - nieuw inzicht, en niet onbelangrijk - het vormt een duurzame opslagkelder voor koolstof die nu als kooldioxide in de atmosfeer voor klimaatverandering zorgt. Dat hele verhaal vond je tot nog toe vooral in de 'alternatieve' hoek, en het was soms verbijsterend om te zien

hoezeer de industriële agrocircuits op een andere planeet leken te leven. Nu zullen er natuurlijk vertegenwoordigers ook na 2015 blijven geloven dat we – ik citeer - maar beter zonder de natuur ons voedsel kunnen produceren. Maar ik heb er vertrouwen in dat dat - arrogante - verhaal zijn aantrekkingskracht steeds sneller zal verliezen, en dat we in plaats daarvan een nieuwe kennismaking met de grond onder onze voeten gaan beleven. Dat zal geheel veel nieuwe vragen oproepen, en dat is pure winst. Want onze nieuwsgierigheid zal ons ergens brengen.

Ongetwijfeld zullen zich in 2015 allerlei officiële instanties gaan roeren, zoals met congressen, publicaties, rapporten en beleidsvoorstellen. Dichterbij het algemene publiek staat dan vermoedelijk de losse coalitie van initiatieven die zich in de aanloop naar 2015 is gaan vormen, en die via een gezamenlijke website laat weten hoe zij het Jaar van de Bodem invullen. Kom kijken! Zij zullen het publiek op verschillende manieren gaan opzoeken, aanspreken en betrekken, om hen meer 'bodembewust' te laten worden. Vaak is voedsel daarbij de ingang, omdat je via je voedselkeuzes invloed hebt op de omgang met de bodem. Daar zou eigenlijk iedereen die eet zich verder in moeten verdiepen. Ik maak het al geregeld mee dat mensen voor wie de bodem echt volkomen onbekend terrein is er hartstochtelijk geïnteresseerd in raken. Wat een heerlijk idee dat die er nog veel meer zullen komen! Verder kun je uiteraard altijd op je eigen plek op Aarde iets voor de bodem doen. Licht eens een tegel en plant iets in de bodem. Leer composteren, laat het aan anderen zien. Ook zonder tuin en in een flat kun je je keukenafval verwerken, met wormen of bokashi, en er groenten en kruiden in telen of er een plek in de buurt blij mee maken. Met elke emmer landen we meer op deze ene Aarde.

Zie: www.jaarvandeodem.nl
www.helphumus.nl

Fransjan de Waard
www.thuisopaarde.nl

ZOZ, tweemaandelijks tijdschrift voor doen-denkers, www.omslag.nl